

SLOVENE NIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
Naročnina četrletno 15 Din,
polletno 30 Din, letno 60 Din,
za inozemstvo 90 Din.
Posamezne številke 1.50 Din.
Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 9. decembra 1932.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
Poštnočekovni račun
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo.
Oglasi po tarifu.
Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Rojaki, pevci iz Korotana, pozdravljeni!

Sprejemamo vas odprtih rok kot brate, najbližje našemu sreću, ker prihajate iz krajev, ki so nam kot zibelki slovenstva najmilejši, kjer je naš rod najbolj ogrožen in v borbi za svoj obstoj najbolj osamljen.

Svojo pesem nam prinašate, to milo koroško pesem, ta najčistejši izraz slovenske duše, ta najgloblji odraz vašega narodnega bistva in značaja, ki združuje dobroto in mehko z veselo naravo in toplo ljubeznijo do rodne grude.

Vemo, zavedamo se: Izpod kmetskega krova izhajate vsi. Brez slovenskih šol, brez svetske inteligence, sami nase navezani, ste se vi, kmetski možje in fantje, iz ljubezni do svoje pesmi in do slovenske besede povzpeli iz lastne sile do take ubranosti v zbornem petju, da se lahko postavite pred svetom. Kje drugod je to mogoče?!

Ponosni smo na vas in veseli smo vas v svoji sredi. Zelimo, da bi se vsak od nas počutil med nami kot brat med brati.

Pozdravljeni, rojakinje in rojaki in dobrodošli!

MISLI

Vzgoja in delo velikih mož

Teško bi si mogli predstavljati vojskovodjo brez armade, težko Napoleona brez svoje vojske, ki je utelesila njegovo misel, ki je misel revolucije kakor vihra ponešla po vsej Evropi in pripomogla, dasi je Napoleon osamljen umrl na Sv. Heleni, do zmage njegovemu zakoniku, na katerem so se končno prenovile vse evropske države in izoblikovale. Kako pa je z delom mož, ki niso vojskovodje, ki so delavci drugačne vrste. Kje je njihova armada, da ponese med svet dognanja in spoznanja njihovega življenja in dela, kje je njihova armada, ki bo prekrasila zemljo in jo vodila do popolnejših oblik? Kje je armada Kantov, Darwinov, Einsteinov, Goethejev, Prešernov in Cankarjev?

Nemčija je pokazala, velika armada nemških učiteljev je pokazala in vzgojila v šoli to armado:

ljudstvo je bilo, ki je šlo skozi šole, ki so bile prežete duha velikih kulturnih delavcev, ki je osvojilo v njih zaklade duha in jih razširilo do slednjega občana; to je napravila šele šola in ustvarila zavedno skupnost in občestvo. Prvi pogoj sleherne ljudske prosvete je, da si šola osvoji v resnici kulturne dobrine ustvarjajočih narodnih sil, da jih dojamemo v vsej njihovi globini in pomembnosti, da se zaveda svoje dolžnosti vrniti in ohranjati narodu to, kar je izšlo iz njega. Celota ima pravico do umskih dobrin, kakor ima pravico do vseh izsledkov, ki olašujejo in izpopolnjujejo borbo z življenjem. Ima pravico do tega, da sprejema izročilo nepotvorjeno in nepokvarjeno.

Kako je prešlo delo med ljudi, kako so široke množice ljudi sprejele delo in izročilo mož, ki so izšli iz njih, je pokazalo letošnje praznovanje Goethejevega in G. Hauptmannovega jubileja v Nemčiji. Kakor je znanost podružabljena misli, tako je umetnost podružabljena čustev. In šele tedaj, če je ustvarjena podlaga za to podružabljenje, če je tu človeška družba, ki sprejema in ki »naleze« misli in čustva, šele tedaj zadobita obe svoj zmisel, pravičnost in koristnost. Kamorkoli bi se ozrli, bi se mogli povsod v tem pogledu marsičesa naučiti. Jasno bi bilo, kaj je naša dolžnost ob spominu na Cankarja, Levstika, Prešerna, Trdino in na vso dolgo vrsto naših delavcev na naši ledini, njihov spomin bi obhajali drugače, kakor s prisiljenim molkom ali pa s tremi frazami. Naš intelektualec, ki danes odločuje, ni še dozorel za ta čut odgovornosti in dolžnosti, on sistematično na svoje dolžnosti pozablja. Ljudstvo pa točno slutiti, kaj je njegova pravica in se odvraca od njih. Pri nas je praznovanje jubilejev tudi prišlo v navado, praznovali smo po šolah srbskega pisatelja, Jakšiča in tudi Slomška, marsikaj pa smo pozabili, tudi Prešerna. Praznovanje takih jubilejev ima velik vzgojni pomen, misli in čustva, ki so gibala tedanjo dobo, dobe zopet živo podobo, zopet zažive, zato bi bilo prav, da bi vera v bodočnost, kakršna je sijala našim možem nekoč, žarela tudi v naše težke dni, pred vsem naj bi svetila naši madini na poti v lepšo in srečnejšo bodočnost.

*

brskanja po starih listinah, katerih je bilo cele skladovnice. Moje delo ni bilo zaman. Nekega dne sem našel v najskrajnejšem kotu sobe staro, že popolnoma porumenelo in na robovih od miši ogledano listino. Planil sem po njej, kakor sestradan pes po kosti, kajti neki notranji glas mi je rekel, da skriva gotovo nekaj zelo važnega. Listina se je ticala nekega rodu, ki so ga imenovali Plahovci, in ki so nekaj, v davni zgodovinski dobi, prebivali na našem ozemlju. Ker sem preverjen, da bo vsebina listine zanimala širše občinstvo — saj smo nasledniki tega rodu in nas družijo z njim, kakor trdijo nekateri antropologi, celo neka plemenska skupnost — vam jo hočem na kratko povedati.

Iskrice iz spominske knjige na Prešernovem domu v Vrbi

Državna knjižnica v Ljubljani hrani spominsko knjigo, v katero so se vpisovali obiskovalci Prešernovega doma v Vrbi. Človek lahko z zanimanjem lista v njej, saj so njene strani polne izrazov resničnega navdušenja za Prešernove pesmi. Mnogo ljudi izjavlja v njej svoje spoštovanje velikemu pesniku. Seveda je nekatere teh svečanih izjav navdihnila romarska pobožnost, kateri pade človek na nekih mestih hitro v oblast, vendar je nedvomno, da so se Slovenci nekaj jasneje zavedali, kdo je bil Prešeren, kakor se tega zavedamo danes.

Knjigo je »poklonila Jožetu Vovku, svojemu bratranču in posestniku rojstne hiše Prešernove v Vrbi v spomin na svoj poset dne 28. julija 1901, hči

Fašizem — gnojna rana narodov

Nemorálnost fašizma.

Največji sovražnik pravega, trajnega sporazuma med narodi je narodni šovinizem, ki se je po vojni v osrednji Evropi osnoval kot fašizem. Kajti spor med narodi, to je umska hrana fašizma, kakor klop se je zagrizel v živo telo narodov in mu pije kri. In od te krvi je tudi napihnjen, kakor klop, ki se je iz male uši razvil v celega hrošča — dokler pač ne počiš po njem, pa vidiš, da ni ostalo družega, nego umazana maroga. Le iz prav posebne razrvanosti in neurejenosti človeške duše, ki je morala toliko let živeti v »jekleni kopelji« svetovnega pokolja, si moremo razlagati, da tudi sicer trezni ljudje tu pa tam še do danes niso izpregledali njegove praznine, da govore celo o njegovi »ideologiji«, njegovi »miselnosti«, kakor da bi fašizem sploh mogel kedaj biti ali ustvariti kak miselni sestav, kakor da bi sploh mogel biti kedaj kaj družega, nego nagon zajedavca, ki živi na stroške živega telesa bližnjika, bližnjika raje iz lastnega, kakor iz tujega naroda.

In povsod, kjer je vojna tako otopela in posirovela človeka, da sta mu duh in srce nedostopna za misel človečnosti in človekoljubja, za misel, da se izven nasilja in zločina vojne še druge sile, ki so ustvarjale to-le skromno našo kulturo, — povsod tam se je nastanil fašizem, kakor bacil v gnojnem udu. Od vnetja je postal rdeč in napet za gnojni ud, in od daleč je videti, kakor dokaz zdravja. Pa samo od daleč je videti tak, kajti če bi kdo pristopil bližje, bi videl in spoznal takoj, da je to nevarna obotavica, ki jo je treba kar najbolj hitro izrezati, in bi poklical kirurga. Toda kirurgov nož, to bi bila smrt fašizma. Zakaj prav dobro se zaveda fašizem, da ni nič družega, nego gnojna rana na narodnem telesu. Zato tako skrbno pazi, da bi mu kdo ne pogledal v notranjost, odtod cenzura in omejevanje svobodne besede, kjer ima oblast, kakor v Italiji ali na Ogrskem.

In povsod, po celem svetu, si je ta fašizem podoban. Med kulturami različnih narodov je razlika, tako velika razlika, da ne samo upravičuje, ampak naravnost zahteva pravico do razvoja lastne kulture, ker bi bila sicer ogražena celokupna človeška

Prešernova« (Ernestina Jelovšek). Prvi obiskovalec, ki se je podpisal, je bil pesnik Anton Aškerc, ki je zapisal dne 7. maja 1902. v spominsko knjigo te-le besede: »Sezuj svoje črevlje, Slovenec! Kraj, kjer stojiš, je svet!« Dne 21. avgusta 1903. je obiskal Vrbo Anton Novačan, ki je bil takrat še nižješolec, o čemer priča njegova pisava, kakor tudi »nadepolni« podpis: »Zvonko Novačan, Samo II.« pod bobnoglasi stih:

»Tu, luč svetá, Prešeren, si zagledal,
tu v zemlje raju si se nam rodil,
tu prvič si Slovenca se zavedal,
Slovencev solnce tu si zasvetil.«

Toda primera: Prešeren — Slovencev solnce priča, da je mladi Novačan umel pravilno oceniti pomen Prešernove pesmi. 9. avgusta 1913. se je vpisala pesnica Vida Vovk-Jerajeva z vzklikom: »Slava ti, naš ujec Prešeren!« In 3. septembra istega leta se je po tritedenskem bivanju v Vrbi poslavljal od očetove rojstne hiše Ernestina Jelovškova z bolestinimi besedami: »Kraj, dvakrat sveti meni, Bog te čuvaj!«

In tako se vrste podpisi literatov s podpisi izletnikov, mnogo je med njimi tudi slovanskih imen, zlasti ruskih in čeških. Večkrat je obiskal Prešernovo rojstno hišo tudi zgodovinar slovenske književnosti, Fran Levce.

Drznejše se je zabeležil v juliju 1907. leta Vladimir Levstik, ki je oplazil svojo dobo z jedkim distihom:

»Suženjsko teme obrj, Filistejec, ne reci imena:
istmiških vencev ne vij glavam arkadskim helot!«

VESTNIK

Ivan Bezljaj:

Zgodba o Plahovcu, ki se mu je nekaj strašnega sanjalo

Že od nekaj rad stikam po raznih kotih, posebno pa med starimi knjigami in papirji. Spominjam se, da sem bil kot otrok večkrat tepen, če me je dobil oče, ko sem stikal po omarah in podstrešju, kjer sem razbrskal in odnesel v svoje skrivališče vse, kar se mi je zdelo le malo vredno.

To svoje — zdravnik bi najbrže rekli patološko — nagnjenje sem ohranil tudi ves poznejši čas, vse do danes. Ko sem prišel v šolo, sem od svojih vzgojiteljev zvedel, da se tako zanimanje za vse, kar je staro, imenuje zgodovina. In ni čuda, da sem se je oprijel z največjim navdušenjem, tako da je imel moj profesor za zgodovino vsako konferenco večkrat priliko, da se pogovori z menoj o prastarih dogodkih. Menda sva kar oba nestrpnost pričakovala, kdaj se spet srečava pred katedrom, vsaj drugače si ne morem razlagati dejstva, da mi je tolikokrat obljubil: »No, kar sedite, midva se bova že še srečala!« Prav tako pa se mi je godilo tudi na visoki šoli, kjer me je profesor zgodovine kar dvakrat povabil k izpitu in preverjen sem, da še danes obžaluje, da me ni povabil še v tretje.

Moja strast za vse, kar spada v zgodovino, posebno pa stare papirje in knjige, me je dovedla do odkritja, o katerem hočem poročati.

Po službeni potrebi sem bil namreč premeščen v arhiv, kjer sem se seveda takoj z veseljem lotil

KULTURA

Cvetko Drago:

Slovenska glasba v inozemstvu

Maloštevilni slovenski narod! Prav zato pa je njegova dolžnost, da se povzpne čim višje, se pokaže tudi v inozemstvu ter tam vzbudi pozornost, da ne bo kakšen človek, kakor se to še vedno dogaja, vprašal: »Kaj so Slovenci tudi na svetu? Kje pa?« — Niso dovolj le besede o tem, treba je dela. In kdo drug naj nam to poskrbi, če ne umetnost: književnost, slikarstvo, kiparstvo, glasba! Književnost gre počasi: Cankar, Meško in še peščica drugih in konec je! Cankarjevega »Hlapca Jerneja« nam je uglasbil inozemec Machowsky! Pri nas nismo našli komponista! Morda je bolje tako! — Slikarstvo in kiparstvo je še precej zastopano na raznih razstavah (Dunaj, Pariz itd.).

In muzika?

Govoril in pisal bi lahko mnogo o naši moderni, ki je prelomila izročilo in zavzela čisto drugo smer. Pa, ker bi se to ne skladalo z naslovom, bom navedel nekaj dejstev o naši muziki v inozemstvu, da bo malo manj skeptičnih obrazov, ki majo na levo in desno, češ: »Moderno muziko á priori odklanjamo. Je zanič!« pa ne vedo besed: »Sancta sancte!« — Tako govore večinoma tisti, ki je sploh ne poznajo. V vsaki stvari je namreč nekaj dobrega, zdravega. Popolnoma odvrača neko stvar, se pa pravi, je ne razumeti in ne poznati! — Važna za presojanje naše glasbe je tudi inozemska kritika o nas; ne le časopisna, tudi število naših produktov, izvajanjih v inozemstvu, govori! Iz navedenega se boste prepričali, kako prodira, iz števil pa, kako je bila sprejeta! Mislim, da te številke za nas Slovence tudi nekaj pomenjajo, mnogo pa še ne, in šele delati moramo, da bodo narasle! — Kam v inozemstvo pa je prodrila naša slovenska glasba?

Najmočneje so v inozemstvu zastopane kompozicije v inozemstvu in pri nas priznanega komponista in profesorja ljubljanskega konservatorija, Slavka Osterca, in sicer sledeče: Praga: Godalni kvartet, Pihalni trio, Osem Chaplinovih anekdot za sopran in 12 instrumentov, 4 belokranjske (pela svetovnoznan peva Morfova), Sonce v zavesah (samospev), četrttonski preludij za klavir. Na festivalu češke glasbe, koncert za violino in 7 instrumentov, kar je izvajala češka filharmonija, dirigiral Jirak. (Pripominjam, da je bil Osterc edini, na festivalu zastopani komponist, ki ni Čeh!)

Letošnjega 1. decembra je prenašal praški radio Ostrčev koncert za veliki orkester (Simfonija) z odličnim uspehom.

Brno: Suita za orkester; izvajala je brnska filharmonija, dirigiral Balatka.

Predviden je tudi Kopenhagen (Statsradiofonie), dirigent Mahler! Za ta koncert je predviden tudi komponist Anton Lajovic (Caprice), dr. Švara (Simfonija) in Šturm (Concerto grosso), Osterčev učence!

Štritof Niko, dirigent ljubljanske opere! Dirigiral je v Pragi kot gost češke Filharmonije; izvajale so skladbe Antona Lajovca: Caprice (predvideno poleg prej omenjenega letos še v Radio-Journalu) in Lucijana M. Škerjanca (Preludij in Scherzo!).

Škerjanc L. M.: V Brnu: Preludij, Arija, Finale; dirigiral Balatka! Te skladbe so se izvajale skupno z Osterčevim suito za godala.

Za Filharmonijo je predviden tudi Bravničar: Slavicus hymnus!

Poleg tega še omenjam, da je zagrebški kvartet na svoji inozemski turneji proizvajal med drugimi kompozicijami tudi Škerjančev kvartet!

Švarova Suita je bila izvajana v frankfurtskem radiu. Dirigiral je Scherchen.

Kozina Pavel: v praškem radiu »Suita«.

V Parizu je predvidena tudi Osterčeva suita za gosli (Šijanec) in klavir.

Ne pa samo instrumentalna glasba, tudi naša pevska društva so silno važen činitelj za širjenje naše glasbe izven mej: Učiteljski pevski zbor, Glasbena Matica ljubljanska in mariborska, ki je pod dirigentom Hladkom na svoji švicarski turneji l. 1924. dosegla krasne uspehe.

Dejstva kažejo, da se je naša glasba uveljavila predvsem v Češkoslovaški, zatem v Nemčiji, polagoma prodira tudi v Francijo, Dansko itd. — Dejstvo pa je tudi, da je naša moderna našla prav lepe odmeve v inozemstvu, kar priča o dobri kvaliteti naše muzike! Opiram se zlasti na priznanega kritika Krause-ja, ki je letos na svojem potovanju po Jugoslaviji prišel tudi v Ljubljano. Ko je spoznal naše glasbene razmere, je rekel: »V Beogradu in Zagrebu sem iskal muziko, pa sem jo našel v Ljubljani!« (O svojem ljubljanskem obisku je obširno poročal v letošnji novembrski številki revije »Die Musik«.) Pri tem pa poudarjam, da ni vse dobro, kar naredijo nekateri komponisti moderne, oziroma starejše smeri!

V glasbenem oziru hodim z duhom časa naprej! Iščem! Če človek išče, mora najti, če ne, pa seveda ne! Če bi tisti, ki moderno odklanjajo, iskali v njej razumevanja in doživljanja, bi tudi našli! Iskal sem in sem našel! Zato govorim in pišem tako. —

kultura. Kajti celokupna kultura navsezadnje ni drugega, nego sinteza posameznih narodnih v višjo človečansko kulturo. Te razlike med fašizmi ni. Res je, včasih zagrmil eden nad drugim, že zaradi tistih, katerim pripovedujejo o svojih »idealih«, in ki morajo tu pa tam le videti kako mogočno kretanje. Toda vse to je samo na videz, za hrptom vernih ovčic pa si pomežikujeta avgurja...

Pogumen pa postane fašizem tam, kjer sme preganjati nasilstva brez nevarnosti, da se mu kdo upre. Kajti življ vsacega fašizma je strahopetnost! Znan je v tem oziru zlasti italijanski fašizem. Spočetka, dokler še ni dobil oblast v svoje roke, sploh ni nikoli drugače napadal, nego posameznike v gručah. Vedno je bila njegova previdnost večja, nego njegov pogum. »Deset nad enega«, to je eno načelo fašista. »Z revolverjem nad neboroznega«, to je drugo. Variante vmes pa so predmet fašistične borbenosti. Vmes je tudi široko polje za moralno izkaženost.

Tak fašizem je tudi koroško-nemški fašizem, ki se imenuje gori »Heimwehr«. V korupciji bi železovrike brčkone tudi med ne vprav moralno čistimi fašizmi samimi. Ker so predmet njegovega uestvovanja zlasti koroški Slovenci, ta danes od nas zapuščena in skoraj čisto pozabljena naša manjšina, zato je koristno, če mu pogledamo tu pa tam v lice.

Pod naslovom: »Nacijski smrad na Koroškem« (Naciji = nacionalni socialisti = nemški fašisti) piše dunajski list »Arbeiter Zeitung« med drugim:

Na Koroškem so fašisti sicer prej zrastle, nego drugje, pa bodo tudi prej propadli. Zadnje čase je prišlo na dan neverjetno veliko umazanosti. In razkritja se kar pode.

7. septembra je bil zaprt fašistični voditelj Franc Wute v Celovcu, ker je poneveril okoli 43.000 šilingov. Dne 26. aprila je bil pozvan v Št. Rupertu fašistični občinski svetovalec Brodnig ml. na odgovor, ker je potrosil pri galantnih prigodah 2500 šilingov, ki jih je prejel od deželne vlade za požarno brambo. Potrdilo, ki ga je predložil o porabi denarja, je bilo potvorjeno. 30. septembra so ugotovili v Celovcu fašisti sami, da je dnevnik »Vormarsch« (kar pomeni po slovensko: »Pohod«) v nekaj mesecih nakopičil 50.000 šilingov dolga, da je potvarjal bilance in da je moral Hitlerjev poslanec odpustiti brez odpovedi dva fašistična urednika, Miliusa in Freisingerja, zaradi sleparskega gospodarstva. Kajti med tem, ko so se javnosti bahali s 4000 naročniki, jih niso imeli niti 700. Da si pridobi kredita, je Milius barantal za nakup 60.000 šilingov vredne hiše, dočim jih je imel v poštni hranilnici — 300.

Tudi Anton Tropper, fašistični sodelavec »Vormarscha« v Volčji vasi, je ovaden državnemu pravdnstvu, ker je več let napačno vknjiževal prispevke in je tako oškodoval brezposelne zavarovance za več tisoč šilingov. —

Avstrija je za sedaj še demokratično vladana država. Zato javnost vsaj izve za podobne dogodke.

Tajnine

zlato naših hranil

Neki bogoslovec skuša 1906. leta s pomočjo besedne igre, ki jo je bil rabil sam Prešeren, razložiti pomen Prešerna tako-le:

»Slovene smemo biti vsi prešerni, ker imamo velikana Prešerna.«

O. Župančič je dne 17. junija 1911. pod bridkima stihoma iz Slovesa od mladosti:

»Dokler da smo zastoj polnili sode,
zrče nas v starih letih časov sile,«
zapisal kratko in lepo: »Pozdravljen, France!«

Isto pomenijo najbrže tudi Cankarjeve besede, zapisane v maju 1914: »Po Tvoje bomo delali, mi kar nas je prešernovcev!« Pod Cankarjeve besede pa je zapisala Milena: »Če bi znali!«

Tudi v vojni dobi se je vpisalo mnogo ljudi v Prešernovo spominsko knjigo. Vojšćaki in begunci so iskali tolažbe v rojstni hiši slovenskega genija. Najgloblje in najlepše je izrazil slovenski up in strah med svetovno vojno Ivan Cankar, ki je 31. julija 1918. zapisal to-le izjavo, ki bi lahko stala na čelu njegovih Podob iz sanj:

»Oj Prešeren, če bi Ti vedel, kaj se z nami godi, bi si zakril oči, bi zapel še bolj žalostno, nego si v sonetih! — Toda, oj mojster, če bi nam Ti videl v srca in v misli, bi zavriskal še bolj veselo, nego si v »Soldaški«.

Leta 1914. je potožil in se zaobljubil neki mladi slovenski pisatelj Prešernu: »Še nas tepejo, batjuška, z nagajko, kadar govorimo resnico! Toda batjuška, lahko nas ubijejo, a ne uklonijo.«

Pri nas je pa prav močno potrebno, da spoznamo svoje komponiste prej ko tujei, kakor je to običajno pri Slovencih, da naše umetnike odkrivajo tujei. Smo mar mi prerrevni?

In naša dolžnost je tudi, našo glasbo čimbolj propagirati v inozemstvu, da nas bo svet spoznal, da ne bomo skriti nekje med štirimi stenami, da pokažemo, kaj zmoremo in dokažemo, da smo res kulturni narod, česar nam mnogi nočejo priznati, ker je v tem mnogo nerazumevanja in nepoznanja.

V tem setavku sem omenil le one komponiste, katerih skladbe so se proizvajale v inozemstvu. O ostalih (Adamič, J. Ravnik, Kogoj, Mirk, Pahor itd.) bom pa spregovoril drugič!

Gledališče

»Carjevič Aleksej«.

Po vrsti naturalističnih oziroma pseudonaturalističnih del smo videli 2. decembra v ljubljanski drami Merežkovskega »Carjevič Aleksej«.

Merežkovskij je znan kot močna literarna osebnost in se je uveljavil kot moderni idealistični usmerjeni ustvarjalec ter kot tak zavzel h koncu 19. stoletja odlično mesto v todobni literaturi. Njegova dela pomenjajo pot v skoroda metafizični svet; idejna plat je bistvena in obenem tvorna sila pisateljeva. V delih izkazuje dvoje svetov — idealistični in materialistični — svoj neprikrit boj, ob čemer se stavlja kot izreden opazovalec ter pušča zgodovinskemu (kolikor v delu prikazuje zgodovinsko razvojnost) poteku ter razpletu svobodne roke. Merežkovskij stopa kot gažen motrilec in skrben opombar uprav pri »Carjeviču Alekseju«, kjer se pokaže kot tipična njegova lastnost ravno v slednjih scenah carja z Aleksejem in v sceni med Aleksejem ter Jevrosinjo. Merežkovskij se je pokazal v arhitektoniki drame dosleden; njegovi miselni zamisli se mora brezpogojno pokoriti tudi nevideno čustvo, ki bi moglo čistost jasne zgraditve drame zamegliti (Jevrosinjin odnos do Alekseja!).

Tragedija »Carjevič Aleksej« je dramatizacija njegovega »Carja Petra in Alekseja« (»Krist in Antikrist« kot pristavek). Močna vsebina, podkrepljena z bolj ali manj resničnostmi odgovarjajočimi osebnostmi, je dovela avtorja, da je delo dramatiziral. Okvir drame so dogodki na dvoru zadnjih carjev, s spletkami carjeviča Alekseja proti očetu Petru, poskušnje upora. Vsebinsko tragedije pa tvori razmerje carja Petra in njegovega sina Alekseja, katerega trenje se v veliki vijugi krivi v propast Alekseja. Peter, zastopnik sile, moči, se kot vladarski oče bori s sinom, nezrelim človekom, skrajno podrejenim duhom, ker se boji, da bo njegova smrt zakrila tudi njegovo trudapolno delo, s katerim je ustvaril Veliko Rusijo. Zato zahteva od sina, naj spremeni svoje vedenje nasproti očetu ter postane dostojen sin in naslednik, mož zrelosti in kritičnega pogleda, namreč le takega rabi Duma, ali pa naj gre v samostan. Aleksej, ves prožet s srdom nad neznosnim ozračjem mužiške Rusije, katere povzročitelj je njegov oče, je pripravljen preiti k nasprotnikom in od njih sprejeti krono. Tod-le prihaja idejni konflikt carjevega in carjevičevega sveta močno do izraza; prav radi rodbinske veze in idejne nesoglasnosti, ki mora dospeti do silnejšega trenja zaradi prve komponente. Sinovo ponašanje se ne zboljša, oče ga preko sodnih preiskav in telesnih ter duševnih mučenj uniči. Venomer je še izrazen očetovski duh pri carju Petru, vendar Peter, ne oče, ampak Veiki zmaga. Ostale osebe so le posredne ali pa vsaj delno posredne priče teh bojev. Nastopajo kot tolmači glavnih dogodkov njih interpretacij in dognanj.

Petra V. je kreiral g. Levar. Igra je bila odlično podana. Stopnje carja v njegovi idejni sprostitosti kot v očetovski obvladajoči sili je g. Levar s svojim v razumsko stran stremečim podajanjem vloge krasno izrazil. Vehementnost pomešana s trenutno mirnostjo tako kot brezobzirnost v sodbi je bila izredna. Carjeviča Alekseja je igral g. Jan. Silnosti podrejene vloge se je g. Jan prav prilagodil, mogoče še preveč. Zlasti me je motila v poteku prve scene njegova vsekakor prevelika carska malenkost. Učinkovitost celotne njegove kreacije bi mnogo pridobila, če bi svoje dostojanstvo nekoliko podkrepil. V ostalem je dal prav dobro, svojsko zamišljeno igro.

Ostali po moči vlog prav dobro. Režiser g. Debevec je hotel ta duh celotnostne razdvojenosti zanesti tudi v scenarijo, kar se mu je na nekaterih mestih prav obneslo.

V Ljubljani, dne 4. decembra 1932.

Z. A.

»Veseli vinograd.«

»Veseli vinograd« v ljubljanskem gledališču je povzročil precej nemira in še več nasprotujočih si naziranj, sodb in obsodb. Dokaz za to so tudi poročila o njem, ki so nam bila poslana in ki si deloma nasprotujejo. Zategadelj počakamo, da se poleže bojni nastroj in da nam dá časovna razdalja priliko in možnost izreči se o stvari in zlasti še, povedati mnenje o nalogah gledališča sploh in slovenskega posebej.

Iz spomenice zveze slušateljev Aleksandrove univerze ob uvedbi šolnin

V zgodovini jugoslovanskega univerzitetnega dijaštva naj bi leto 1932/33 pomenjalo krut mejnik. Do sedaj tudi za univerze veljavna brezplačnost pouka naj se umakne šolninam.

Vidovdanska ustava je postavila načelo, da je vse šolstvo brezplačno. Morda je to bila samo radodarnost prvega trenutka samostojne države. Po preteklosti, ki se je končala leta 1918, pa je bila zelo razumljiva. V isti mah, ko se je zagotavljala narodu svoboda in kmetu zemlja, se je jamčila mladini izobrazba.

Načelo brezplačnosti pouka, izraženo v vidovdanski ustavi, se sklada z razvojem univerz in modernimi časovnimi stremljenji, kajti interes, da je skupnost visoko izobrazena, je danes tako velik, da spričo njega ne prihaja v poštev korist posameznika. Da, ta interes se celo prevaja v postulat, da imej vsakdo pravico na primerno izobrazbo. Kjer pa so razmere zahtevale uvedbo šolnin in pristojbin na visokih šolah, je odmera enakomerna, skrajno nizka in dopuščajoca polno izjem.

Naše visoke šole so bile od vsega početka narodne šole, služeče prosvetitvi narodovi in tako njegovemu boju z drugimi naprednejšimi in kulturnejšimi sosedi. Izobrazba pri nas ni bila nikoli luksus.

Vidovdanska ustava je z brezplačnostjo samo sankcionirala vlogo, katero sta imeli v preteklosti in katero naj bi ohranili tudi za naprej beograjska in zagrebška univerza in katera naj bi bila tudi najlepši ustanovni dar v Jugoslaviji uresničeni ljubljanski univerzi.

Šele septemberska ustava dopušča šolnine; te so bile sedaj uvedene. Resni gospodarski položaj naj bi opravičeval ta korak. Ponavljajoč, da šolnine in vpisnine kršijo pri nas globoko osnovano načelo brezplačnosti pouka, se sicer uklanjamo trenutni nujnosti, vendar pa moramo opozarjati na krivice, ki niso nujno zvezane s potrebnimi žrtvami, na krivice, ki morajo v časih gospodarske krize vsakega še hujše vzmiriti.

Šolnine niso določene enotno, ampak so diferencirane in razvrščene po osebni gospodarski zmožnosti. Ta metoda bi se sama po sebi dala zagovarjati, če bi bila pravilno uporabljena. To pa

ni, kajti kot merilo osebne gospodarske zmožnosti služi čisto mehansko in šablonsko zgolj neposredni davek, ki pri nas nikakor ne more veljati kot točen izraz osebnogospodarske zmožnosti. Posledica so krute nesorazmernosti in nepravilnosti v obremenitvi. Razlogi:

1. Naš davčni sistem ne upošteva dolgov. Zadolženost, oziroma nezadolženost davčnega zavezanca, pa je važen znak njegove gospodarske zmožnosti.

2. Davek ne upošteva rodbine in števila rodbinskih članov. Tudi tu gre za važen znak osebne gospodarske zmožnosti, ki na ta način ne prihaja dovoljno do izraza.

3. Davčne vsote, ki jih izkazujejo davčne uprave, so nepopolne. Upravne namreč poznajo samo one davke, ki jih davčni zavezanci plačujejo neposredno sami, nimajo pa uprave individualnih podatkov tudi o davkih, ki jih odvajajo sumarično razni dolžniki, osobito denarni zavodi, za svoje upnike. Na ta način so lastniki plodonosno naloženih denarnih glavnih, torej gospodarsko zmožni ljudje, pogodovani nasproti ljudem, ki take imovine nimajo. To je očita krivica.

4. Naši neposredni davki so večinoma progresivno ustrojeni, toda ta progresija se razlikam v individualni gospodarski zmožnosti ne prilaga tako točno, kot bi se po pravilih navedene davčne politike morala. Vzrok je ta, da nimamo enotnega, globalnega davka, ki bi upošteval enakomerno vse vrste dohodka, ampak se pri nas donosi iz poedinih pridobitnih virov obdavčujejo ločeno in zase, vsak s posebnim davkom. Posledica je, da je isti znesek donosa, če teče v celoti samo iz kakega poedinega davčnega vira, s progresijo razmeroma močnejše prizadet, torej hujše obremenjen, nego pa če je setavljen iz več komponent, če prihaja iz več pridobitnih virov. Tukaj progresija seveda ne pride tako do veljave, ker se aplicira le na poedine manjše delne zneske, ne pa na celokupno vsoto donosov. To je večinoma zopet v prilog prav gospodarsko zmožnejšim zavezancem, ki imajo često po več pridobitnih virov hkratu, dočim so n. pr. uslužbenci (uradniki) navezani navadno samo na prejemke iz svoje službe. Naša davčna progresija notemtakem učinkuje dokaj neenakomerno.

To bi bili razlogi, ki govornijo zoper uporabo davčnega predpisa kot merila za višino šolnin. Lestvična razvrstitev šolnin pa kaže tudi sama hude napake in nepopolnosti.

1	2	3	4	5	6
Celoletni neposredni davek Din	Celoletni službeni dohodki Din	Davčna mera v %	Celoletna vpisnina in šolnina	Stolpec 4 v odstotkih od stolpca 1	
				stolpca 1	stolpca 2
preko 300—500	15.612—20.400	1.9—2.4	500	167—100	3.2—2.4
„ 500—750	20.412—25.200	2.4—2.9	600	120—80	3—2.38
itd. do					
„ 12.000—15.000	126.001—136.000	10—11	1400	11.67—9.3	1.1—1
20.000	166.700	12	1900	9.5	1.1

1. Spodnja meja lestvice sega daleč pregloboko. Obveznost plačevanja šolnin se namreč pričinja že pri davku preko 300 Din. To pomenja, da so uslužbenci šolninam zavezani že pri letnem dohodku 15.612 Din, torej pri dohodku, ki se brezdvomno giblje na gladini eksistenčnega minima ali celo pod to gladino.

2. Lestvica je ustvarjena močno regresivno: zavezanci z višjim davčnim plačilom so obremenjeni razmeroma dokaj mileje nego mali davčni plačniki. Ta regresija je stvarno zgrešena in neutemeljena, kajti če se že šolnine hočejo diferencirati po gospodarski zmožnosti, bi morala obveljati progresija ali vsaj proporecija, ne pa regresija. Kakor je pometi iz priložene razpredelnice (stolpec 5), se regresija pri šolninah in vpisninah vkupaj giblje od 167% do 9.3% davčnega predpisa. Kar se davčnega predpisa samega tiče, je sicer progresiven (glej stolpec 3), toda progresija gre pri uslužbenskem davku samo od 1.9% do 12% dohodka. To se pravi, visoki dohodki so obremenjeni z davkom približno 6krat močnejše nego nizki dohodki. V primeri s to progresijo je regresija naše lestvice mnogo in sicer 3krat ostrejša, tako da v končnem učinku še vedno odločno prevladuje. Če namreč letno plačilo na šolninah in vpisninah primerjamo z obdavčenim službenim dohodkom (glej stolpec 6), vidimo, da so nizki dohodki obremenjeni s šolninami in vpisninami več kot po trikrat hujše, nego visoki dohodki. Navzlic davčni progresiji rezultira še vedno izrazita regresija, ki od 3.2% pada na 1%. Skratka, glavno breme se valja na gospodarsko šibka ramena, kar je vsekakor socialno krivično in nezdržljivo tudi z novodobnimi načeli dobrega finančnega gospodarstva.

3. Nezadostna pa je naposled tudi sama struktura naše lestvice. Ta lestvica je namreč razvrščena po stopnjah, toda tako, da so tudi v okviru poedinih stopenj gospodarsko šibkejši zavezanci razmeroma hujše prizadeti, nego krepkejši zavezanci.

Neglede na te napake, ki so posledica našega davčnega sistema, deloma krivične lestvice, pa je

veljavni način treba obsoditi še iz drugačnih razlogov.

Kjer je uživanje elementarnih pravic ali njihova zaščita združena s pristojbinami, tam se ugodnosti, pripadajoče siromašnim, ne smejo vezati na slučaj številke.

Med elementarne pravice pa spada tudi pravica do univerzitetne izobrazbe. Zato bi se pri šolninah moralo uveljaviti isto načelo kot se je uveljavilo v novem pravdnem postopniku in ki je torej že nakazano v naši novejši zakonodaji. Istočasno, kakor so se vpeljale šolnine, bi se morala vpeljati tudi siromašna pravica na univerzah. In to na omejen način. Mehanično izračunavanje davčnih uradov in prav tako šablonsko razvrščanje univerzitetnih oblasti ne bi smelo odločati. Naloga fakultetnih svetov bi bila, da svobodno ocenijo vsak primer. Tudi pri njihovem presojanju bi pa imovinsko stanje pomenjalo samo en element. Prav tako važna in še važnejša bi bila druga dejstva, ki bi po eni strani ne smela biti nikdar prezrta in ki bi se po drugi strani mogla uveljaviti samo po svobodni oceni fakultetnih svetov. V prvi vrsti je misliti na sposobnost in voljo za učenje.

Naj bodo razlogi, ki so v posameznem primeru bili odločilni, da so se uvedle šolnine, kakršnikoli, nikdar ne sme spričo njih zbledeti sam smisel ustanov. Smisel univerz pa je tudi v tem, da učijo in izobražujejo vse one, katere nadarjenost in zanimanje vanje privedeta. Kdo bi mogel prevzeti odgovornost in zaježiti ta dotok po vidikih, ki so namenu najvišjih učilišč tuji? Sodišče ne deli pravice samo bogatim, pa naj tudi univerze uče vse enako.

V zvezi s tem pa se je treba dotakniti govora, s katerim je g. finančni minister predložil narodni skupščini predlog za zvišanje šolnin (glej Politika št. 8567 od 16. III. 1932). G. finančni minister je poudaril, da niso bili merodajni samo fiskalni, ampak tudi kulturno politični oziri: Šolnine naj pomagajo zavirati hiperprodukcijo intelektualnega proletarijata.

Obsoditi je treba današnje šolnine, ki jih opravičuje samo težki gospodarski položaj, ker so v

vseh omenjenih ozirih nepopolne in že radi tega zanemarjajo sam smisel univerz; tem bolj pa jih je treba obsoditi, če imajo res ta od g. finančnega ministra tako podčrtani namen. Študij naj postane dražji in število dijakov se bo samo skrčilo! Kdo bo pa na ta način odpadel? Ali mar ne siromašni? In ali ni to pogodovanje bogatih? V narodu, katerega življenjski sok in kulturna moč so bili od nekdanj sinovi nemeščanskih in nebogatih rodbin, naj se uvede numeru clausus na podlagi cenza!

Pri koncu tega izvajanja se Zveza slušateljev Aleksandrove univerze hoče sklicevati samo na interes naroda in države. Naj bo gospodarski položaj tudi usodno težak, tako da so opravičeni najbolj brezobzirni posegi v javno življenje, nikdar ne sme država prav v svojem interesu pozabiti, da mora vsa njena pomoč veljati mladini, ki je zmožna in voljna dela. Čemu tudi žrtve, če pa nimajo svoje opravičbe v bodočnosti? In mladina je bodočnost.

OPAZOVALEC

Naročnikom!

Številka 20. »Slovenije« z dne 2. decembra t. l., ki smo jo nameravali izdati za rojstni dan Franceta Prešerna, ni mogla iziti zaradi razmer, ki jih nismo zakrivali mi.

Zato smo izdali pričujočo številko v povečanem obsegu kot dvojno številko.

Uredništvo in upravništvo »SLOVENIJE«.

Iz beležnice budnega stražarja

V Ljubljani izhaja list, ki propagira nacionalizem. Svoj nacionalizem izpoveduje s takimile vestmi: »Slovenski kulturni delavci so si baje zelo v laseh. Pravijo, da jih je razburil znani članek Otona Župančiča v 'Ljubljanskem Zvonu' tako, da so ga pozvali na odgovor, češ, da bo sicer on odgovoren pred zgodovino za vse nadaljnje dogodke. Nekateri so ga menda že proglasili za renegata. Tako že kmalu ne bomo vedeli, kdo je še pravi Slovenec in kdo renegat. Tem slovenoborcem je namreč renegat vsak, kdor veruje, da je poleg 'samobitne in samorodne slovenske kulture' še kaka druga na svetu. Kakor bi bilo nedvomno glupo in absurdno, če bi kdo v kaki strankarski omamljenosti proglašal največjega živečega slovenskega pesnika za renegata — a kdo ga proglašajo? — in kakor je natolcevanje, češ, da žive pri nas neki »slovenoborci«, ki ne verjamejo, da eksistira poleg slovenske kulture še kaka druga na svetu, samo puhla in slaboumna izmišljotina, prav tako je menda v redu in prav, če vsak pristen »nacionalist« govori in piše o tej slovenski kulturi samo v narekovajih, to se prav s posmehom, pomilovanjem in prezrom. Kajti če slovenska kultura ni že nekaj otipljivo samorodnega in samobitnega, je vendarle nekaj, kar se temeljno loči od tiste psevdokulture in tistega psevdonacionalizma, ki govori in piše o kulturi svojega naroda dosledno samo v narekovaju. Ampak on te kulture ne pozna, je ne čuti, je ne nosi v sebi in zato tudi ne spada vanjo. On je na svojih domačih tleh brez tal. Tudi zoper tako breztalno miselnost se mora boriti slovenski budni stražar, čigar nacionalizem črpa svoje sile predvsem iz lastnega rodu in brez kakršnega ni in ne more biti nobenega drugega pravega in pristnega nacionalizma na svetu.

Ob rudniški nesreči v Hrastniku

Zgodila se je nesreča, ki je zahtevala 6 človeških žrtev: oženjene in samske rudarje. Pri današnjem načinu proizvajanja niso takšne nezgode redke pojave, ki dokazujejo, kako je v nevarnosti življenje delovnega človeka in kako malo je zavarovano. Današnji rod se peha za naklonjenostjo kapitala, ko mu izpregleduje varnostne naprave, da mu dopušča tem večje izkoriščanje delovnega ljudstva, ki mu meče drobtinice s svoje obložene mize.

Namesto nesrečnih žrtev pridejo drugi in obrat se vrši po starem dalje. Morebiti se za hip prebudi vest v tem ali onem, da po nesreči izvrši najpotrebnejše naprave; toda zlo je treba izkoreniniti. In to zlo je nepravilno, nepravilno razmerje med delom in kapitalom.

Bog živi kritiko!

(Levstik: »Novice«, 1858. l.)

V poslednjih letih smo večkrat doživeli ostro obsodbo kritike, in mnogi so jo celó docela odklanjali, češ da je nepotrebna in škodljiva, da samo ruši, mesto da bi gradila.

To naziranje pa je gotovo zmotno in bi moglo postati katastrofalno, če bi se izvedlo do poslednjih konsekvenc. Zato je najprej potrebno, da pojasnimo namen in nalogo kritike.

Sleherno javno delo, pa naj si bo v politiki, kulturi ali gospodarstvu, ni samo zadeva posameznikov, temveč vse javnosti, kajti ono je lahko usod-

nega pomena za življenje naroda ne samo v sedanjosti, ampak tudi v bodočnosti. To dejstvo pa zahteva, da se vsako javno delo prouči in presodi, za koliko je v resnici pozitivno in koristno, pa tudi za koliko je lahko škodljivo. To pa more le kritika. Kajti dolžnost kritike je presojati razna dela, tolmačiti jih javnosti ter jim dodeliti mesto, ki jim gre po njegovi pravi vrednosti. Kritika je obenem tudi najboljša in prav za prav tudi edina možna kontrola javnega dela in kot taka odločno velikega moralnega pomena. Zato mora kritika brezobzirno rušiti vse, kar šteje za slabo in škodljivo, obenem pa pomagati graditi tam, kjer je to potrebno.

Da pa lahko kritika vrši svojo nalogo, mora biti načelno stvarna in ne osebna, borbena in ne mlačna. Taka pa more biti le takrat, kadar se kritik zaveda svoje odgovornosti pred zgodovino in da je v resnici popolnoma svoboden, to je neodvisen, da se mu ni treba ozirati ne na levo, ne na desno.

Naše vseučilišče

Dolgo smo morali čakati Slovenci, da smo dobili lastno vseučilišče v Ljubljani, ali bolje povedano, da smo ga smeli obnoviti. Zakaj dobro je, če se zavedamo pri tem našem boju za visoko šolo v Ljubljani, da smo jo že imeli pred kakimi dve sto leti in še pozneje za dobe Napoleonove Ilirije.

Danes jo sicer imamo, pa prav tako še vedno ne popolne. Medicinska fakulteta ima na primer še vedno samo štiri semestre, oziroma dva letnika. In prav ta fakulteta je s svojim dosedanjim delom dokazala, da je kljub dejanski okrnjenosti na razini sodobne znanstvenosti. Priznanje tega dela najbolj osvetljuje okolnost, da si je sloves te fakultete že našel pot v tujino, kar je prav pri nas in za nas težje, nego kjerkoli drugod. In tako je vpisanih danes na tej fakulteti že precejšnje število inozemskih slušateljev, zlasti Poljakov. Gotovo bi ne prišli k nam, če bi ne imeli trdne vere, da se nauče več nego drugje. In še več bi jih prišlo, če bi ne imeli zavesti, da si morajo svojo fakulteto že v tretjem letu — prebirati.

Popolna medicinska fakulteta bi torej vsekako dvignila v inozemskem svetu še bolj naš ugled. Prav tako bi bilo velikega gospodarskega pomena za Ljubljano in še večjega za tiste siromašne naše dijake, ki nimajo sredstev dovolj, da zahajajo na drage tuje univerze. Vsaj za lepo število slovenskega dijaštva je vseučilišče v Ljubljani edina možnost, da sploh študira. Pa tudi sicer je le malo študentov, ki bi imeli dovolj bogate starše, da bi jim moglo biti vse eno, ali študirajo v Ljubljani ali drugod. Tudi tistim javnim in zasebnim nameščencem, ki dajejo za lastnim pritrgovanjem svoje otroke študirati v tujino, bo precej olajšano življenje, če ostanejo lahko njihovi otroci doma.

Vemo, da je prav spricho sedanje gospodarske stiske bolj težko misliti na izpopolnitev te fakultete. Toda če se že ne da na mah izpopolniti, jo je gotovo mogoče izpopolnjevati postopoma leto za letom.

Naj o tem razmišljajo tisti, ki odločujejo.

Politične stranke

Dokler bo človeštvo družabno bitje, bodo obstajale takozvane politične stranke. Politične stranke, oziroma, kjer ni politične svobode, politične struje, obstojajo povsod tudi brez vidne oblike ali organizacije. Vedno je v današnji človeški družbi del ljudi, ki mislijo tako, drugi pa zopet drugače. Eni mislijo, da morajo oblastno vladati nad drugimi gospodarsko in politično, drugi zopet čutijo ta pritisk in se usmerjajo opozicionalno, oziroma nastopajo za svoje interese, ker so zaradi privilegijev onih prikrajšani. Vsaka taka smer ima svoje nazore, ki jih tajno ali javno pospešuje in uveljavlja. V teh razmerah se mora razviti nekaka anarhična duševnost z najrazličnejšimi ekstremi, ki razvoju silno škudajo. Imamo še posebno vrsto ljudi. Ti so klečepalci, ki vedno obračajo plašč po vetru. Ti so vedno tam, kjer je moč, čemur je vzrok slaba vzroja ali pa naravna neznačajnost.

Politična stranka ne more biti umeten stvor, ker družji v sebi individue z istimi nazori in nameni. Tudi je nemogoče določiti, koliko članov naj ima in kod naj deluje. To niti ni potrebno, ker, če stranka ne izvira iz potrebe, če nima moralne onore v svojih nazorih, potem je sploh ni ali pa nima vpliva in razpade. Stranka, ki se osnuje na omejenih formalnih predpisih, bi bila dostikrat primorana, sprejemati v svojo sredo najslabše elemente, da ustreže formalizmu. Tega pa resna stranka ne more storiti, če noče postati smešna.

Državna oblast ima moč in zaradi tega pravico, da čuva pred kršitvijo zakonov. Prav v sedanjih razmerah bi bilo potrebno, da se čistijo politični in družabni pojmi javno. Zakaj le ob poznanju vsestranskih nazorov in potreb je mogoče voditi razvoj po zdravi poti. (Delavska Politika.)

DEJSTVA IN DOGODKI

Odbor J. A. D. „Triglav“

Na 26. občnem zboru J. A. D. »Triglav« dne 25. nov. t. l. je bil izvoljen naslednji odbor: Predsednik: Svetlin Arno, stud. tehn. Podpredsednik: Matko Marjan, stud. med. Namestnik: Novak Ante, stud. phil. Tajnik: Aljančič Zdenko, stud. phil. Tajnik II: Skok Mirko, stud. tehn. Blagajnik: Kolarič Karl, cand. iur. Blagajnik II: Zihnerl Boris, stud. iur. Gospodar: Ravnihar Evgenij, stud. iur. Arhivar: Flere Janvid, stud. iur. Knjižničar: Pavšič Vladimir, stud. phil. Odbornik: Kokljule, stud. med. Revizorja: Nunčič Albert, cand. ing. Žagar Ignacij, cand. iur.

O zanimivi odločbi apelacijskega sodišča v Ljubljani poroča „Slovenec“:

»Višje deželno kot apelacijsko sodišče v Ljubljani je v kazenski stvari zoper Pikona Antona zaradi prestopka po čl. 19. zak. o zaščiti javne varnosti in reda v državi o ugovoru obdolženca Pikona zoper obtožnico državnega tožila v Ljubljani z dne 15. oktobra 1932, opr. št. Kt. 676-32, s katero je bil obtožen radi prestopka po cit. členu, po zaslišanju viš. drž. tožila v seji odločilo: Obtožba se ne dopuša in se kazensko postopanje po § 208-1, 4. k. p., ustavi.

Obrazložitev: Obtožnica očita obdolžencu, da je nosil zeleno kravato in trdi, da je s tem hotel vršiti propagando, naj se obstoječi pravni red nadomesti z drugim pravnim redom. Za to trditev pa v dokaznem gradivu ni nobene podlage. Ne more se namreč pripisovati obdolžencu, da je nasprotnik obstoječega pravnega reda, ki temelji na načelu svobodne zasebne lastnine.

Mogel pa bi biti podan tudi dejanski stan po čl. 4. cit. zakona, če bi obstojala podlaga za sum, da je obdolženec nosil kravato v nameri, povzročiti nerazpoloženje zoper zakone, državne naprave, uredbe in naredbe oblasti ali zoper politični red v državi. Za omenjeno namero pa postopanje obdolženca ne daje osnovanega suma, t. j. dokazan in subjektivni dejanski stan tega člena, ko obtožnica sama topogledno ne more navesti ničesar pozitivnega.

Iz ljubljanskega Rotaryjskega kluba

Izvedeli smo, da je ljubljanski Rotary klub sklenil v prihodnjem letu započeti in izvesti več važnih akcij. S stvarjo se je bavil njegov »pododbor za služenje javnosti«. Ena teh akcij bo pomožna akcija za brezposelne. Klub je izdelal podoben načrt in ga bo skušal usresničiti s primernim vplivanjem na dobrodelne ustanove in na odločilne činitelje v banovini, v mestu in v predmestnih občinah. Velja naj načelo, da se podpore vežejo na izvrševanje koristnih javnih del, n. pr. izkopavanje novih poti na Rožniku, uravnava gradu, izkopavanje podstav za novo ubožnico. Potrebna je tudi centralna razvidnost podpornega skrstva in centralna kartoteka podpirancev. Druga akcija bo ureditev avtobusnega in železniškega prometa v Sloveniji. Avtobusne proge, ki teko paralelno z železnico, naj se opuste, ker je škoda, ki jo delajo avtobusi na cestah, verjetno mnogo večja kakor dobiček, ki ga donajajo. O tem vprašanju namera klub izdati posebno brošuro. Nadaljnja akcija bo šla za tem, da se treznostno gibanje, ki zavzema pri nas vedno večji razmah, spravi v sklad z gospodarskimi koristmi naše dežele, ki živi v veliki meri od proizvodnje sadnih in vinskih pijač. Najde naj se način okusne pijače iz vina, ki bi mogla izpodrinuti konsum težkih alkoholnih pijač, kakor tudi raznih pokalic in limonad. Nadaljnje akcije se bodo bavile s konkretnim programom industrijalizacije Velike Ljubljane in z ustanovitvijo Ljudske univerze v Ljubljani. — Rotaryjski klub obstaja iz po enega uglednega in sposobnega člana iz vsake panoge znanstvenega, poslovnega in pridobitnega življenja. V Ljubljani ima svoje »meetinge« vsako sredo zvečer v hotelu »Union«. Njegovo načelo je: služenje v prid javnosti. Deluje tiho in od javnosti skoro neopaženo. Njegov akcijski program dokazuje, da hoče s svojimi nasveti, vplivom in iniciativo v prihodnjem letu krepko podpreti razvoj kulturnih in gmotnih sil našega ljudstva.

93 jetnikov na dopustu

»Slovenec« poroča iz Maribora:

Na mariborski jetnišnici — bela zastava.

Kriza ne prizanaša nikomur ter zajema vse povprek, pa je udarila tudi po »hotelu Hohnjec« v Sodni ulici. Mariborska jetnišnica je velik obrat in treba je umnega vodstva in dokaj penozov, da se prehrani in preskrbi vse stanovalce, ki jih vedno obilo. Preko poletja in jeseni je še šlo. Toda sedaj, ko so nastopili mrzli dnevi, je nastal na jetnišnici zopet pravi naval. Po stari navadi pridejo na zimo odeset svojo kazen vsi oni številni kmetski fantje in očanci, ki so prejeli za kako pregreho na pomlad ali v poletju po par mesecev. Kazen se jim z ozirom na poljsko delo odloži do zime, s čemer

kaznovani radi soglašajo, ker pridejo na zimo na toplo. Poleg tega se zbirajo s pričelkom zime v zaporih vsi številni cestni brateci in potepuhi, ki so se v toplih letnih časih znali spretno umikati strogemu očesu postave. — Tudi letos se je pričel z prvimi dnevi novembra na jetnišnico običajen naval. Izgledi na lasten zaslužek z uporabo kaznjencev za razna dela so tudi padli, odkar imajo brezposelni prednost pri kidanju snega in sličnih opravilih, pa ni preostalo vodstvu jetnišnice ničesar drugega, kot omejitev obrata. 93 kaznjencev je stopilo danes na svobodo. Pogojno so dobili dopusti do 1. marca, potem pa se morajo zopet prijaviti na odsluženje kazni.

GOSPODARSTVO

Gospodarstvu: osnovo!

(Kritika državnega proračuna.)

Gospodarstvo, javno in zasebno, se razvija po nekkih stalnih zakonih in ne prenaša diktata. Taki vplivi delujejo tako, da celokupno gospodarstvo lahko popolnoma zastane. Prav mnogi pojavi stoje v tesnih zvezah z gospodarstvom, pa se da tudi na te vplivati, da povzročajo hiranje in včasih tudi pogubo v ekonomiji.

Danes je besedljanje zelo poceni in to celo v visokih krogih, ker je pač »moda« tega veka ta, da je treba iskati resnice vedno v nasprotni skrajnici. Temu se človek sicer kmalu priuči, toda kadar je govor o stvarih, ki posegajo v osnove gospodarskega in socialnega ustroja države, tedaj je ta netaknost spricho stotisočev brezposelnih, deloželnih in stradajočih ljudi le preveč otipljiva, če že ne skrajno brezvestna. Saj gre za biti in ne biti, za življenje ali smrt!

Na vse zadnje je le treba pogledati dejstvom v oči in to dejstvom, ki so neizpodbitno postavila na laž že mnoge in jih še postavljajo. Nas pa obremenjuje težka dolžnost, da se to v bodoče prepreči, ne radi ugleda poedinih oseb, marveč radi obupnega položaja v katerem se nahaja naš narod.

Godi se to pri nas in povsod!

Skoro vse države se nahajajo v gospodarskih težavah in finančnih stiskah. Ko človek čita o napovedanih senzacionalnih izboljšanjih, tedaj takoj primerja osebo, njegove moralne kvalitete s težo obljub, pa si ustvari sodbo o realnosti in — molči. Molk je zlato, a dostikrat je tudi strup. Prav posebno pa tudi danes! Zato moramo izpregovoriti!

Mnogoštevilna so sredstva, katerih se države danes poslužujejo za ozdravljenje težkih finančnih in gospodarskih razmer. Med vsemi temi sredstvi je najvažnejše sredstvo: **ravnatežje med državnimi in samoupravnimi dohodki in izdatki.**

Gospodarska kriza je brez dvoma mnogo pripomogla do tega, da so državni dohodki silno padli ter s tem ustvarila primanjkljaje, katere je treba brezpogojno odstraniti, ako hočemo govoriti stvarno o ozdravitvi državnih financ in o zboljšanju gospodarske krize, bodisi da je to ravnatežje v državnem ali samoupravnem proračunu. To velja za nas in povsod!

Kako bi se dalo uravnatežiti finančno stanje pri nas? To bi bilo mogoče na dva načina: ali s povečanjem dohodkov, ali pa z znižanjem izdatkov. Pri nas je nujna potreba, da se združita oba sistema in da se lotimo istočasno zmanjšanja izdatkov in povečanja dohodkov. Kajti, ne smemo misliti samo na znižanje plač državnih nameščencev (te se bodo morale prej zvišati nego znižati), ne smemo misliti samo na ukinitve produktivnih investicij itd., ker to bi pomenilo kvečjemu omiljenje krize, ne pa — ozdravljenja.

Kako se da vzpostaviti resnično ravnatežje v državnem proračunu, so pokazali sijajno Angleži. Angleška država je danes edina država v Evropi, ki ima resnično, finančno bilanco. Vse ostale države so prišle mnogo kasneje na to misel in od misli do načrta. Vendar preko načrta ni prišla še nobena država ne v zapadni, ne v srednji, ne v vzhodni in ne v južni Evropi. Niti Francija nima še danes resničnega ravnatežja v državnem proračunu!

Ta problem resničnega ravnatežja med dohodki in izdatki je zlasti za majhne na kapitalu siromašne agrarne države ogromne važnosti. Te države bolehalo za kronično boleznijo jemanja velikih posojil v inozemstvu, katere uporabljajo ne v produktivne investicijske namene, marveč za pokritje primanjkljajev v državnih proračunih.

Na ta način doseženo ravnatežje pa usodno zaveda celo gospodarstvo ter ga v državi, ki ima neindustrijalni značaj in ki je pretežno agrarna, mnogo bolj slabi, nego v kapitalno močni industrijski državi, v katerih dajava lahko pokriva primanjkljaje z boni ali notranjimi posojili.

Vsak bodi

naročnik

tednika „Slovenija“

Širite in naročajte naš tednik!

Plačevanje davkov z drvni.

Koroška deželna vlada je sklenila, da smejo plačati kmetje svoje davke tudi z drvni. Za zdaj velja menda to samo za določeno množino drv, ki naj krije samo dejansko potrebo vlade za njene naprave. Vsekako je pa to prav posebno očiten znak časa. Menda od časov, ko je obstajala desetina, niso nikjer več oblasti jemale sirovine namesto denarja. Toda danes kmet nima denarja, in če hoče oblast priti sploh do kakšnih dobrin, mora pač vzeti tisto, kar ji kmet more dati.

Sicer pa: ne gre samo koroškemu kmetu slabo...

DINAR.

Železnica je objavila sledeče kurze, ki veljajo od 1. decembra t. l.

Šv. fr. 14.40; angl. funt 245.—; franc. frank 3.—; lira 3.85; češka krona 2.25; nemška marka 17.75; avstr. šiling 10.—; mažar. pengő 12.60; rum. lej 0.48; bolg. lev 0.55; poljski zlot 8.40; grška dragma 0.45; hol. gold. 30.10; belg. frank 2.10; dolar 74.50.

Svoje dobre pravice povsod krepko branite in si zapomnite, ako kdo svoje pravice opušča prostovoljno, ta škoduje ne le sebi, ampak tudi drugim.

(Havliček, Narodni Noviny, str. 10.)

Vsak bodi naročnik tednika „Slovenija“

Našim prijateljem!

Ali ste že poravnali naročnino? Ali ste nam nabrali novih naročnikov - plačnikov? Vaše simpatije so nam dragocene, a same ne zadostujejo. Ne zahtevajte žrtev samo od drugih.

Naš list se je rodil iz žive potrebe po glasilu, ki bi preko vseh razlik v miselni in politični usmerjenosti združeval vse rojake v eni veliki veri v lepšo bodočnost in v borbi zanjo. Zato ga podpirajte in mu nabirajte naročnikov.

Somišljeniki in simpatizerji!

Željo imate glede spopolnitve lista? Priznavate potrebo njegovega obstoja, le predstavljali ste si ga drugačnega, reprezentativnejšega! Omogočite dvig lista z rednim plačevanjem naročnine in z nabiranjem naročnikov-plačnikov!

SLOVSTVO

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(Nadaljevanje.)

»Kmalu boš videl, moj dragi: ko se povrne, si ugrabi krono«, je prerokoval general Marmont generalu Junotu pri odhodu v Egipt. A klubski govornik v Fréjusu pozdravlja Bonaparta, ki je pravkar stopil na breg: »Idite, general, idite, premagajte sovražnika, a potem, če želite, vas napravimo za kralja!«⁹

Svit vzhajajočega sonca se je razlil po vsej Franciji, toda ko je prišel do Pariza, je otmel v novemberskih meglah.

Tu »ga ni nihče pričakoval... Nobenega posebnega navdušenja ni bilo ob njegovi vrnitvi... dozdevala se je kot beg... egiptovska vojna se je štela za brezumno začetje, poročila Vzhodne vojske za bahaštvo, a sam Bonaparte za pustolovec.«¹¹

V vojaških krogih »so ga dolžili ubežništva: s čisto vojaškega stališča je bilo njegovo početje neopravičljivo, in direktor Sieyès je imel prav, ko se je pritoževal zaradi odkritega preziranja Bonapartovega in rekel: »Tega predrznega paglavca bi bilo treba ustreliti!«¹²

General Bernadotte predlaga direktoriju, naj izroči Bonaparta vojnemu sodišču. »Za kaj tacega nismo dovolj močni«, mu je odvrnil Barras.¹³

»Bonaparte je moral izbirati med prestolom in smrtnim odrom«, zatrjuje general Thiébaul.¹⁴ To je pretirano, ali morda so mnogi to hoteli in upali, da se zgodí tako.

Sploh pa govore v pariških salonih o Bonapartu, kakor o zanimivi čudovitosti ali o novi modi — pričeski à la grecque, namesto à la Titus. Že zgolj s svojo vnanostjo je »afrikanski junak« zbuja radovednost: večinoma je hodil v dovolj čudni civilni obleki, — ne čisto Robinson, ne čisto junak iz Šeherezade: visok cilindrast klobuk, zelena dolgokrila suknja, širok pas iz vzhodnega pisanega šala, kriv turški jatagan, posut z demanti. Videti je tako izmozgan, da »se je zdelo, da ne preživi tedna«; upala prsa, upala lica, rjavkasto zelena barva obraza; samo velikanske oči se blešče v neprenosnem blesku.

Radovedneži letajo za njim; toda videti ga ni lahko; nikjer se ne prikazuje, razen v Institutu. Tu dobiva brezbožno maziljenje od bivših in bodočih svojih sovražnikov, starih enciklopedistov, Volney-ev in Cabanis-ov.

Videti ga je mogoče samo v hišici Josipine, v tihii ulici Chantereine, sedanji Victoire, tako imenovani v čast Bonaparta.

Hodi po vrtu; padlo listje šusti pod nogami, — kako malo je podobno drsketanju sirijskih peščin; in kako je nepodobno to mesečno sonce brumaire-a, ki sijje na zlatno rjo listov, na sončno bledost antičnih žar, tistemu ljutemu soncu puščave; in tam, za okni hiše, v polokroglem salonu s pompejsko stensko sliko, ta skoraj gola telesa lepih žensk, ki presevajajo skozi zračne tkanine atiških peplnov, kako malo so podobna tistim strašnim telesom jafskih kužnih bolnikov; in bronaste slinge ročnih naslonov, tisti pravi Sfingi — prvi človeški obraz, izdolben v kamen, ki gleda, morda, na poslednji obraz Človeka — l'Homme.

Po melodramatičnem prepiru zaradi gospoda Charlesa in drugih ljubimcev se je Josipina jako lahko pomirila s možem in si iskreno prizadeva, najhujše Bonapartove sovražnike zvijačno zaplesti v mreže, kakor Circe, in jih spremeniti v krotke domače živali. Tako je ukročen direktor Sieyès: s »predrznim paglavcem«, ki ga je pravkar hotel dati ustreliti, je dokončno zvezal svojo usodo.

Prav tu, v ulici Viktoire, je tudi zamišljen načrt za prevrat. Zelo preprost je: ustavo ubiti z ustavo; pod pretvezo dozdevne teroristične zarote prenesti seje obeh zbornic, »zgornje« — Zbora starešin in »spodnje« — Zbora petih sto, iz Pariza v mestecu Saint Cloud blizu Pariza, potem ko je bil za izvršitev te naredbe imenovan general Bonaparte za glavnega zapovednika vojsk pariškega okrožja in vsega »ustavnega okoliša«.

Vse se zgodi po korziško, po domače: glavna delovna os prevrata bo Lucien Bonaparte, štiriindvajsetletni predsednik Petih sto, prav tista »strupena zalega, briconcello«, ki je nekoč tako zvito pognal v zrak smodnišnico pod starim očkom Paolijem: zdaj jo požene v zrak pod vso Francijo. Tu je tudi general Leclerc, mož Karoline Bonaparte, in general Murat, ženin Paulette; Murat zapoveduje konjiškimi oddelkom v St. Cloudu in obkoli poslopje dvorca, kjer bota zasedali obe zbornici. Ostali zarotniki so prav tako sami domači ljudje, negodniki Bonapartovega gnezda: general Berthier — načelnik glavnega stožera, Lannes — pehote, Marmont — artilerije, Sebastiani, Korzičan, je poveljnik dragonskih čet; in obkoli še v Parizu na prvi dan prevrata zbornico Petih sto v bourbonskem dvorcu.

Direktorija se ni bilo treba bati: tam so sami »gnili«, »les pourris«, kakor so takrat imenovali vladno stranko. Najbolj »gnil« je Barras, ki je imel »vse pregrehe starih in novih časov«.¹⁵ Barras je posebljena razuzdanost, a Sieyès, duhovnik, ki je izgubil posvečenje, in kraljev morilec, je posebljena »ideologija«, to je brezmočnost; homunkulus v steklenici, oče neštetih mrtvorojenih ustav. S takimi da ne bi Bonaparte opravil?

Dan prevrata je določen na 16. brumaire; potem je bil odložen na 17-ga, v petek; toda Bonaparte je praznoveren, boji se težkih dni, in po njegovem prizadevanju so ga še

enkrat odložili na 18-ga — 9. november. To se je kazalo kot brezumnost: ali se more zahtevati molčečnosti od sto in petdesetih zarotnikov za dobo osem in štiridesetih ur? Toda pokazalo se je, da je mogoče; skrivnosti ni izdal nihče: »Tako veliko je bilo hrepenenje po prevratu«, tako je »hruška dozorela«.

18. brumaire-a med sedmo in osmo uro temnega novembrskega jutra se je zbral Zbor starešin, le Conseil des Anciens, na nenadno po noči dostavljeno povabilo na običajnem mestu svojih sej, v mračni dvorani tuilerijskega dvorca. Potem ko je stoje poslušal v naglici sestavljeno poročilo posebne komisije o dozdevni zaroti teroristov proti svobodi in domovini, je kar tam skoraj brez razpravljanja izdal odlok o preložitvi seje obeh zbornic na drugi dan opoldne v St. Cloudu; generalu Bonapartu je naročil, da izvrši odlok kot glavni zapovednik pariškega vojnega okrožja. Samo prvi del odloka je bil zakonit, drugi je kršil ustavo: Zbor starešin ni imel pravice, imenovati glavne zapovednike. S tem se je že začel prevrat: njegova os se je zasukala skoraj nevidno.

Okoli desetih je dospel v двореc Bonaparte z dragonsko četo generala Sebastianija in je šel v dvorano zbora z blestečim spremstvom svojih stožernih generalov.

Prvič v življenju je moral Bonaparte govoriti pred ljudskim zastopstvom. Bliskonosen govornik v svojih pozivih na vojsko, a tudi iz oči v oči, ni znal govoriti k množici, in čudno je bilo videti, kako je postal ta človek, ki ga niso vznemirjale krogle, zbeگان in plašen pod pogledi »brbljavih advokatov«. — »Kadar je govoril, so opazili vsi pomankljivosti njegovega izgovora,« se spominja neka vrstnica. »Govore so mu poprej sestavljali, prepisovali jih z velikimi črkami in ga učili, izgovarjati besede; toda ko je začel govoriti, je pozabil na pouk in čital s papirja z zamolklim glasom, komaj odpiraje usta, z izgovorom, ki je bil bolj čuden, nego tuj, kar je delalo mučen vtisk: uho in misel sta bila neprijetno zadeta s tem nepobitnim dokazom njegovega narodnega tujstva.«¹⁶ Ni Francoz, niti Korzičan ne, nihče ne ve, kdo je on, — človek brez domovine.

»Republika je propadala«, je govoril Bonaparte. »Vi ste to razumeli in izdali odlok, ki jo reši... Nič v svetovni zgodovini ni podobnega koncu XVIII. stoletja; nič v XVIII. stoletju ni podobnega temu trenutku... S pomočjo vseh prijateljev svobode, vseh ki so ustavo zasnovali in čuvali, hočem ostati na njeni straži. Mi želimo republiko, osnovano na svobodi in enakosti, na svetih načelih ljudskega zastopstva, in imeli jo bomo. Prisegam!«

»Prisegamo!« so mu odgovorili vsi generali spremstva kakor na en glas, in grom ploskanja je zahrumel z odra.¹⁷

Tako je prisegel na prav tisto ustavo, ki jo je hotel uničiti,« pripominja general Marmont.¹⁸

Iz posvetovalnice je šel Bonaparte na dvorski vrt, da se pokaže četam. Za njimi je stala nevelika množica. Obrazi so bili mirni, če ne celo nebrižni.

Ko je Bonaparte šel iz dvorca, je zapazil Barrasovega poslanca, njegovega tajnika Bottota, majhnega, slabotnega možička, ki se je skušal preriniti k njemu skozi množico, in takoj si ga je izbral kot žrtev za grehe direktorija. Pripustil je k Bottotu in potem, ko je trenutek poslušal njegovo nerazumljivo jecljanje, ga je prijel za roko, zlahkoma potisnil v stran, in obrnivši se k četam in množicam, vzkliznil z močnim glasom:

»Vojska se je združila z menoj; jaz pa sem se združil z zakonodajno zbornico!«

Trepet je šel skozi čete in celo skozi mirno množico.

»Kaj ste napravili s Francijo?« je nadaljeval Bonaparte in gledal Bottota s plamenečim pogledom; govoril ni več s »papirja«, temveč od vsega srea,« kakor iz oči v oči. »Kaj ste napravili s Francijo?... Zapustil sem vam mir, in najdem vojno; zapustil sem vam zmage in najdem poraze, zapustil sem vam italijanske milijone in najdem grabne zakone in uboštvo. Kaj ste napravili s sto tisoč Francozi, sobojevniki moje slave? Vsi so poginili... To ne pojde več tako dalje; prej nego v treh letih bi nas dovedlo k despotizmu... Gručica upornikov zatrjuje, da smo mi — sovražniki republike, — mi, ki smo jo utrdili s svojimi napori in s svojo hrabrostjo. Ne, mi nočemo večjih domoljubov, nego so hrabri vojščaki, ki so prelivali svojo kri za domovino!«

»Vivat Bonaparte! Vivat republika!« so zakričali vojščaki navdušeno, in množica jim je odgovorila.¹⁹

Vse je šlo kakor po loju. Tega dne je eden izmed petih direktorjev, Barras, podal ostavko; dva, Sieyès in Ducos, sta se združila z Bonapartom; Gohier je sedel v domačem zaporu v luxembourgškem dvorcu, a general Moulin, ki je ostal brez vojske, ni mogel ničesar napraviti.

Prav ob tem času je zasedal Zbor petih sto v Bourbonškem dvorcu. Ko so slišali Jakobinci — večina Petih sto — o nekaki teroristični, to je svoji lastni zaroti, ki je ni bilo, so zaslutili bližino prevrata in so kukavo in brezmočno besneli. Konjiški oddelk generala Sebastianija je obkoljeval dvorec: ko so gledali na bakrene rimske šleme in potegnjene sablje dragoncev, so se »brbljavi advokati« domislili 13. vendémiaire-a; kar jim je takrat grozilo, se je sedaj izpolnilo: njihovemu gospostvu je prišel konec. Najbolj predrzni so hoteli podčuvati pariška predmestja. Toda časi niso bili več tisti: vršil se je, skoraj se je že izvršil prevrat, in nihče ni ničesar opazil; povsod nekaljena tišina; veter ni več list se ni ganil: revolucija je bila kar najbolj tiha.

Dolgi, ozki mostovž St. Cloudskega dvorca z dvanajstimi visokimi okni čez vso steno, tako imenovana Oranžerija, kjer bi bil moral zasedati 19. brumaire-a Zbor petih sto, je spominjala na prazen skedenj, ne glede na ko-

⁹ Ibid., II. 93.

¹⁰ Rémusat, III. 204.

¹¹ Vandal, I. 314. — Lacour-Gayet, 87.

¹² Marmont, II. 94.

¹³ Vandal, I. 315—322.

⁹ Marmont, II. 89.

¹⁰ Ibid., II. 51.

¹¹ Pasquier, Mémoires, éd. 1914, I. 141.

¹² Thiébaul, III. 60.

¹³ Massone, Madame Bonaparte, 170.

¹⁴ Thiébaul, III. 60.

¹⁵ Vandal, II. 357.

¹⁶ Marmont, II. 91.

rintske stebre in stukature v vzpositem slogu Ludovika XIV. Od ranega jutra so tu plezali po lestvicah in tolkli s kladivi opnarji; da bi vsaj malo okrasili gole stene, so jih tu pa tam prevlekli s tkaninami, zastrli s preprogami.

Bilo je vlažno in mrzlo, da je hlapelo iz ust. V oglu je gorela železna pečica; okoli nje so se greli poslanci. V dvorano je stopil Bonaparte, ogledal jo je, če bo kmalu dodelana, in je priganjal opnarje. Kladiva so potokljavala, pečica je poprhalvala. Na mah je bilo slišati iz gruč poslancev tako razločno, da Bonaparte ni mogel preslišati:

»Ah, razbojnik, ah, malopridnež!«²²

Na dvorišču dvorca in na vrtu, še mokrem od včerajšnjega dežja, v mrzlem vetru jasnega jesenskega jutra, so se tudi zbirale gruč poslancev; posvetovali in dogovarjali so se člani Zbora petih sto s člani Zbora starešin. Odlaganje je postalo nevarno. Ne samo izmed skrajnih, ampak tudi izmed zmernih so postali mnogi vznemirjeni, ko so videli dvorec obkoljen od čet in ko so se domislili včerajšnjega diktatorskega obnašanja Bonapartovega: da ne bi sami padli v svojo past.

»Cesar hoče postati, Cromwell! Tega mora biti kraj!« so govorili najodločnejši.²³

Udarilo je dvanajst, pol ene, ena. Nazadnje je bila dvorana Petih sto dovršena.

V dolgih, ognjeno-rdečih rimskih togah, v visokih kotornskih čevljih, v čudnih štirioglatih čepkah s trobarvnimi petelinjimi peresi so stopili zakonodavci v prazni, mrzli skedenj — Oranžerijo.

Predsednik Lucien Bonaparte je razglasil, da se seja začne, in skoraj tisti hip so se slišali kriki:

»Doli z diktatorji! Mi smo svobodni! Z bajoneti nas ne pripravijo v strah!«

Nekdo je nasvetoval, naj se izbere za preiskavo »zarote« komisija — uspavalo parlamentov. Toda jakobinci niso hoteli niti slišati o tem in so besneli. Lucien je zvonil. Zvižgali so mu, grozili, sikali. Množica poslancev je oblegala oder in vpila:

»Ustavo ali smrt!«

Nazadnje so sklenili, da mora vsak posebej priseči na ustavo. Lucien je bil zadovoljen: Bonapartovi sovražniki izgube dragoceni čas, a prijatelji ga pridobe.

Obred prisege je bil zamotan in počasen. Prvih pet minut so mogli priseči komaj trije: če bi šlo tako dalje, bi zmanjkalo dneva za pet sto ljudi. Pospešili so obred, in okoli štirih je bilo zapriseganje končano.

Bolj dostojanstveno se je vedel zbor starešin, ki je zasedal v eni izmed sosednih dvoran. Pa tudi ta si ni mogel pomagati. Poslanci so prosili člene posebne komisije, ki je bila imenovana že včeraj zaradi preiskave »zarote«, naj bolj natančno pojasni, v čem obstaja in kakšna nevarnost grozi svobodi in domovini. Toda komisija ni mogla ničesar dobro pojasniti, ker sama ni vedela, in je odgovarjala s splošnimi praznimi besedami. Začelo se je brezkončno prerekanje. Ob tem usodnem trenutku, ko se je odločala usoda revolucije in tudi njihova usoda, in ko je že meč Cezarja visel nad njihovimi glavami, so »brbljavi ideologi« še vedno brbljali, zgubljali so se v besedah, niso se mogli odločiti za nobeno stvar, in nazadnje so sklenili, vse odložiti in prekiniti sejo, da počakajo dogodkov.

Zaradi neravnote tal so se nahajale dvorane dvorca na različnih razinah. V eni izmed nižjih dvoran, v bodočem kabinetu cesarjevem, ogromnem, velikolepno pozlačenem, toda popolnoma praznem prostoru, v katerem sta bila samo dva sloninika, je sedel na enem izmed njih pri peči Sieyès, od mraza ves zelen v obraz, bolj kakor kdaj podoben homunkulu. Peč je slabo gorela; ker ni imel popečka, je Sieyès netil oglje s polenom. Toda zdelo se je, da ne bi mogel nikdar noben plamen, niti samo sonce ne, segreti brezkrvnega telesa homunkula.

Bonaparte je hodil po sobi doli in gori, »videti je bil dovolj razburjen«. Vsakih deset minut je prihajal pribočnik Lavalette z vestmi iz Zbora petih sto. Vesti niso bile dobre: neki jakobinski poslanec se je že odpravil v Pariz, podpihovat predmestja. To sicer ni bilo tako nevarno, vendar kdo naj ve v takem trenutku, kaj se lahko zgodi v prihodnjem? Bolj nevarno je bilo, da sta jakobinska generala Jourdan in Augereau, najhujša sovražnika Bonaparta, prispela v St. Cloud. Pričakovali so tudi Bernadotte-a, ki je samo na to mislil, kako bi pri prvi priložnosti izročil Bonaparta sodišču, zdaj pa že ne samo kot »ubežnika«, ampak tudi kot »državnega hudodelca«.

Bonaparte je čutil, da mora delati, da ne sme izgubiti niti trenutka. Skozi postatje praznih sob gre sam, brez večjega spremstva, samo z dvema pribočnikoma v Zbor starešin. S tem krši ustavni zakon, ki prepoveduje neudeleženim, brez povabila stopiti v dvorano Zbora. Notri stopi vihravo, skoraj lete; ustavi se sredi dvorane, pri predsedniškem odru, in začne govoriti.

Govori slabo, okleva, kakor vedno pred zborom; pozablja, kaj je hotel povedati, zapleta se, krotoviči se v puhlicah; besede mu zdaj zastajajo v grlu, zdaj mu vrvrtajo ven brez vsake zveze.

»Na ognjeniku ste, državljani... Dovolite mi kot vojščaku, da govorim odkrito... Obrekujejo me, govore o Cezarju, o Cromwellu, o nekakšni vojaški vladi... Toda če bi jo hotel, mar bi bil prihitel sem, da podpiram ljudske zastopnike?... Mudi se... Republika nima več vlade... Ostal je samo še Zbor starešin... Naj ukrepa, naj poreče: storil bom. Rešimo svobodo, rešimo enakost!«

»A ustava?« ga je prekinil neki glas.

»Ustavo ste kršili vi sami,« nadaljuje Bonaparte po kratkem, nerodnem molku. »Ustave nihče več ne spoštuje. Vse povem...«

»Nazadnje vendar že odkrije zaroto!« so se odkritosrčno razveselili Bonapartovi prijatelji, toda, ah, ne za

dolgo: ničesar ni odkril in zvijal se je s prav takimi praznimi besedami, kakor pred kratkim komisija.

»Ne, državljani, nisem spletkar,« je končal nepričakovano. »Menda sem dovolj dokazal svojo ljubezen do domovine... Če pa sem njen sovražnik, bodite vi vsi Bruti.«

Čutil je, da mu je spodletelo, in izgubil je ves pogum, kakor novinec-igravec na odru ali učenec pri izkušnji.

V dvorani zaženejo hrup:

»Imena, imenujte nam imena!«

Toda nikogar ne imenuje in govori dalje nerazložno in mlahavo, ne da bi dosegel namen, strelja čez cilj. Iznenada jih skuša preplašiti. Domislil se je besedi, ki jih je rekel nekoč pred kairskimi šejhi:

»Pomnite, državljani, da me spremlja bog vojne, bog zmage!«

Te besede so vrgle k njegovim nogam dolgobrade šejhe in učitelje islama, toda na francoske zakonodavce ne učinkuje. Sliši se neodobrilno mrmranje.

»A vi, moji bojni tovariši, moji sobojniki, hrabri moji grenadirji,« kliče Bonaparte pri vratih stoječim stražam, »če bi se tu upal kak govorec, ki so ga podkupili inozemci, izreči zoper vašega generala besedi: izven zakona, naj mu pade na glavo vaša bojna strela!«

Predsednik ga ustavlja, miri, skuša ga privesti nazaj h glavnemu vprašanju o zaroti, toda zastoj: ostaja pri splošnih besedah, kakor da je mahoma sam postal »brbljav advokat«.

»Če pogine svoboda, bote dajali odgovor pred svetom, pred potomstvom, pred domovino!« kriči, ko da bi letel v prepad, in teče iz dvorane, kakor izžvižgan igravec ali učenec, ki je padel pri izkušnji.

»Augereau, ali se spominjaš na Arcole?« vpraša jakobinskega generala, ko gre mimo njega.

Ta se nasmehne molče, porogljivo; iz tega nasmeha čuti Bonaparte, da je zares nastopil Arcole, in prav tako, kakor se je takrat, sam, z zastavo v roki, zagnal na most, v kartečni ogenj, tako se je zdaj zakadil v jakobinsko peklo — v Zbor petih sto.

V ozkem prehodu, ki vodi iz dvorca v Oranžerijo, je taka gneča, da se more Bonaparte komaj preriti skozi s spremstvom, ki se mu je spotoma pridružil. Spremstvo se ustavi pri vratih. Bonaparte vstopi v dvorano sam. Tu še vedno buči parlamentarni vihar. S trudom se preriva med poslanci in stopa k odru. Spočetka ga ne opazijo. Hipoma pa se vzdigne besen vrišč, krik, vpitje:

»Doli z diktatorjem! Doli s trinogom! Izven zakona! Izven zakona!«

Jacobinci obkoljujejo Bonaparta, ga tesne, lotijo se ga s pestmi, grabijo za ovratnik. Pod težo njihovih napadajočih teles, pod razpaljenim duhom njihovih ust, ki mu mečejo psovke v obraz, blede, omahuje — zdaj, zdaj se zgrudi brez zavesti. »Nad njegovo glavo so se zabliškala bodala«, bodo zatrjevali posihmal Bonapartovi prijatelji, a sovražniki bodo oporekali. Toda naj so že bila ali ne — v vsakem primeru so mogla biti.

Ko vidijo grenadirji, ki stoje na straži pri vratih, svojega generala v nevarnosti, mu priskočijo na pomoč in razganjajo poslansko množico s pestmi; prav tako tudi zapovedniki. Na prostorih za občinstvo se prerivajo prestrašeni moški in ženske in zastavljajo izhod; drugi, ki stoje pri vdolbinah oken, jih odpirajo in skačejo na vrt. Tepež, kriki, vpitje, vresčanje žensk.

»Vivat Bonaparte!« zavrešči neka ženska, kakor pod nožem, in glašovi iz množice ji odgovarjajo.

Vojščaki in zapovedniki se pretepajo s poslanci. Eden izmed njih se je zapletel z nogami v preprogo in zleknil po tleh v vsej svoji velikosti. Nekemu grenadirju je raztrgan rokav od zgoraj do spodaj.

Bonaparte je postal plen jakobinca Destrema, človeka velikanske postave in herkulске moči.

»Torej vidiš, zakaj si zmagoval!« mu kriči Destrem v obraz, in njegova pest pade težko na Bonapartovo ramo, a »Destremova pest ni slabša, nego vsakega drugega«.

Grenadirji so se nazadnje prerili k Bonapartu, ga iztrgali iz rok obsedencev in ga ščitijo s svojimi telesi. Velikan Destrem še vedno bije vojščake s pestmi, njegovi udarci so namenjeni generalu. Dvoje grenadirjev vede, skoraj nese na rokavah Bonaparta proč. Njegov obraz je smrtno blede; črte so spačene, oči napol zaprte; glava se mu je povisla na rame in mu niha, kakor pri leseni čehi. To naj bo bog vojne, bog zmage?

»Izven zakona! Izven zakona!« vpijejo še dalje posebneli v dvorani.

Nekdaj, v dnevih terorja, je ta klic ubijal: takoj mu je sledilo rožljanje giljotine; zdaj je že oslavel, a še vedno je strašen.

Poslanci plezajo na oder in razbijajo po njem tako, da se zdi, da ga razbijajo na treske; zahtevajo, da glasujejo še ta trenutek »izven zakona«.

Toda predsednik Lucien je pokazal, da je kos položaju: on edini je na odru miren in neomajen, kakor skala sredi razpenjenih valov. Naredi čudež, ukroti vihar in izpregovori v nastopivši tišini nekaj pomirjajočih besedi v obrambo brata.

Toda takoj zopet zaženejo hrup:

»Danes je Bonaparte omadeževal svojo slavo, pejl!«

»Bonaparte se je obnašal kakor kralj!«

»Torej, malo hitreje, predsednik, glasuj!« so prešli jakobinci od »vikanja« na »tikanje«, po stari, dobri navadi terorja.

Nekdo glasuje za nekaj, toda v takem hrušču, da ni mogoče razumeti, kdo in za kaj, zbor stopica medlušno na mestu in besni neumno in kukavo.

Bonaparte je stopil v spodnjo dvorano. Prvi hip je tako zmeden, da mrmra besede brez vsake zveze in nikogar ne spozna.

»General, se obrača do Sieyès, »razglasiti hočejo, da sem izven zakona!«

»Po mnenju vladajočih krogov v Avstriji in zlasti po mnenju Nemcev smo Čehi tako majhen narod, da nas je v najslabšem slučaju mogoče le tolerirati. Mogoče, da nam je še priznati kakšne manjše ugodnosti, toda da bi pa mi živeli polno in krepko življenje, državno in kulturno — pa nismo ravno med vsemi narodi na svetu najmanjši — pa si gospodje Nemci ne morejo misliti... To je pa ravno kratkovidnost, to je ravno nerazumevanje dejstva, da ima češki narod samobitno kulturo, da je za človeštvo, za avstrijsko državo in za druge narode že veliko napravil in še danes dela. Ta narod se hoče, zavedajoč se svoje preteklosti, zopet narodno popolnoma in docela izživeti in udeleževati ter stvarjati velika in le velika dela...«

(T. Masaryk v govoru v avstr. parlamentu novembra 1892.)

Vsak bodi naročnik tednika „Slovenija“

»Slovenija« nima namena ustanavljati politično skupino ali delati propagando za kak politično-strankarski program — niti odkrito niti prikrito. Njen namen je: z vidika naših dognanih narodnih interesov in prave demokracije ter duhovne strpljivosti motriti naše javno življenje in se boriti proti zlorabi in izdajstvu idealov in načel, ki jih proglašamo kot vodilna in bi nam tudi morali biti vodilna. Kdor je mnenja, da nam je tak vsestransko neodvisen, strankarsko nevtralen list potreben, in kdor želi, da se list zunanje in vsebinsko dvigne, ga vljudno vabimo, da nas gmotno podpre s tem, da postane naš redni naročnik-plačnik.

Cecilija Bricelj

prodaja in poprava
damskih slamnikov
in klobukov

Stojalca Vodnikov trg

Ljubljana, Križevniška ul. 2

Vsem, ki Vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji služečega lista, pri srečanju, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

²² Vandal, I. 357.

²³ Ibid., I. 357.